

සර්ප දෂ්ටනය: වළක්වා ගැනීම සහ ප්‍රථමාධාර

හැඳින්වීම

ශ්‍රී ලංකාව ලොව සර්ප දෂ්ටනයන්ගෙන් මිය යන්නන්ගේ ඉහළම අනුපාතයක් ඇති රටවල් අතුරින් එකකි.

විෂසහිත සර්පයකු දෂ්ට කළ පමණින් විෂ ගරීර ගතවීමක් සිදු නොවේ. නූතන වෛද්‍ය නිර්දේශය වන්නේ විෂ ගරීර ගත වී රෝග ලක්ෂණ මතු වූ විට පමණක් ප්‍රතිවිෂ චන්තන ලබාදිය යුතු බවය. එම රෝග ලක්ෂණ මතු නොවුවහොත් වෙනත් ඕනෑම සතකු සපා කෑ විට කරනු ලබන ප්‍රතිකාර පමණක් කිරීම සැහේ.

සියලු සර්පයෝ දෂ්ට නොකරති
සියලුම සර්පයෝ විෂ සහිත නොවෙති
විෂ සහිත සර්පයකු දෂ්ට කළ පමණින්
දෂ්ටනය මාරාන්තික නොවේ

ශ්‍රී ලංකාවේ සෑම රෝහලකින්ම පාහේ සර්ප ප්‍රතිවිෂ චන්තන ලබා ගත හැකිය. ඒවායේ කාර්යය මණ්ඩලය එහි භාවිතය ගැන මනා පළපුරුද්දක් ලබා ඇත. මෑත කාලීනව ශ්‍රී ලංකාවේ සර්ප දෂ්ටනය සහ විෂ ගරීර ගත වීමේ ප්‍රතිඵලයන් පිළිබඳ සිදු කරන ලද පර්යේෂණ වලට අනුව සර්ප දෂ්ටනයන්ට ලබා දෙන ප්‍රතිකාරයන්හි ගුණාත්මක වර්ධනයක් ඇති වී තිබේ. සාර්ථක සහ ආරක්ෂාකාරී ප්‍රතිවිෂ ලබාදීම ඉන් ප්‍රධාන වේ.

විෂ සහිත සර්පයින්

ගොඩබිම, මිරිදිය සහ මුහුදේ වසන සර්ප විශේෂ එකසිය හතරක් (104) ශ්‍රී ලංකාවේ හඳුනාගෙන ඇත. මින් බහුතරය විෂ රහිත වේ; සුළුතරයක් පමණක් විෂ සහිත සර්පයින් වේ, බොහෝ විට මාරාන්තික විෂ සහිතය. ඇතැම් විට මධ්‍යස්ථ හෝ මද විෂ සහිතය. ශ්‍රී ලංකාවේ සර්ප දෂ්ටනයෙන් සිදුවන මරණ සියල්ලටම පාහේ හේතුවන්නේ ගොඩබිම වසන උග්‍ර විෂ සහිත සර්ප විශේෂ හය දෙනා අතුරින් හතරදෙනෙකුගෙන් සිදුවන දෂ්ටනයන්ගෙනි. මොවුන් නම් තිත් පොළොහ (Russell's viper), නාගයා (cobra), මහමරුව (common krait) සහ කුණකටුව (hump-nosed pit viper) වේ. පොළොං කරවලා (Ceylon krait) මාරාන්තික විෂ සහිත වුවද මොවුන්ගේ දෂ්ටනයන් ඉතාමත් විරලය. වැලිපොළොහ (saw-scaled viper) ඉතා විෂ සහිත වුවද දෂ්ටනයන්ගෙන් මරණ සිදු වූ බවට ශ්‍රී ලංකාවේ වාර්තා වී නොමැත. කුණකටුව (hump-nosed pit viper) දෂ්ටනයන් කලාතුරකින් සිදු වුවද ගරීරයේ සියලුම පද්ධතිවල සංකූලතා ඇති විය හැකි බැවින් වර්තමානයේ උග්‍ර විෂ සහිත සර්පයෙකු ලෙස සලකයි. වගුව 1 සර්පයන්ගේ විද්‍යාත්මක නාම සහ සාමාන්‍ය ව්‍යවහාරයේ භාවිතා වන නම පෙන්නුම් කරයි.

ශ්‍රී ලංකාවේ වෙරළ ආසන්න මුහුදින් මුහුදු සර්පයින් විශේෂ පහළොවක් (15) පමණ දැනට හඳුනාගෙන ඇත. මොවුන් සියල්ලම උග්‍ර විෂ සහිත වන නමුත් දෂ්ටනයන් විරලය. දෂ්ට කලද ඇතැම් විට විෂ ගරීර ගත නොවේ. වාලක්කඩියා (hook-nosed sea snake *Enhydrina schistosa*)

උග්‍ර විෂ සහිත කලසු හා මෝය ආශ්‍රිතව හමුවන සර්පයෙකි. ඔවුන්ගේ විෂ ගරීර ගත වීම මාංශ ජේශී වලට හානිකර අතර මරණයට පවා හේතු විය හැක.

මධ්‍යස්ථ වශයෙන් විෂ සහිත (වගුව 2) සර්පයෙකු ලෙස හඳුනාගෙන ඇත්තේ පළා පොළහා (green pit viper) පමණි. පළා පොළහකු දුෂ්ඨ කිරීම නිසා කිසිදු රෝගියෙකු මියගිය බවක් මෙතෙක් වාර්තා වී නොමැත.

මදු වශයෙන් විෂ සහිත සර්ප විශේෂ (වගුව 3) දුෂ්ඨනය නිසා සැලකිය යුතු රෝග ලක්ෂණ මතු නොවේ. මේ ගණයට ඉතා විෂ සහිත ලෙස සාවද්‍යව නම් දරා ඇති මාපිලාදු (cat snake) ඇතුළත් වෙයි. මොවුන්ගේ විෂ දළ උඩුහක්කේ අග පිහිටා ඇති හෙයින් මිනිස් සිරුරට පහසුවෙන් විෂ ඇතුළු කිරීමේ හැකියාවක් මොවුනට නැත. එකී සර්පයින් දුෂ්ඨ කිරීම නිසා දුෂ්ඨ කරන ලද ස්ථානයේ වේදනාව සහ ඉදිමීම ඇතිවන නමුත් මරණ සිදු වූ බවක්ද වාර්තා වී නොමැත.

සර්ප දුෂ්ඨනයන් වලක්වා ගැනීම

කෘෂි බිම්, වගා බිම්, ගොවිපොළවල් ආදී මිනිස් වාසයන් ආශ්‍රිතව සර්පයන් බහුල වශයෙන් දක්නට ලැබේ. සර්ප දුෂ්ඨනයන්ට ගොදුරු වීමේ අවදානමක් ඇති පුද්ගලයන් විසින් සර්ප දුෂ්ඨනයන් වළක්වා ගැනීමේ ක්‍රියාමාර්ගයන් අනුගමනය කිරීම මඟින් සර්ප දුෂ්ඨනයන් අවම කරගත හැක. ඒ සඳහා පහත ක්‍රියාමාර්ග නිර්දේශ කෙරේ.

1. බොහෝ සර්ප දුෂ්ඨනයන් සිදුවන්නේ පාදවලටය. සර්පයින් ගැවසෙන පුද්ගල ආශ්‍රිතව වැඩ කිරීමේදී හෝ ඇවිදීමේදී වළලුකර දක්වා දිග ඇඳුම් පාවිච්චි කරන්න. පාද සහ පතුල් ආවරණය වන පරිදි පාවහන් පළඳින්න. උසට තණකොළ වැඩි ඇති පුද්ගල, මිටි පඳුරුවලින් වැසී ඇති ස්ථාන, කැලෑ මැදින් වැටුණු අඩි පාරවල්, අස්වනු කපන කාලවලදී සහ වල් පැල නෙලන කාලවලදී කෘෂිකාර්මික ඉඩම්, සර්පයින් සුලබ වශයෙන් ගැවසෙන ස්ථානයන්ය.
2. රාත්‍රී කාලයේදී සර්පයින් පැතිමෙන් වැළකීමට විදුලි පන්දම් ඵලියක් රැගෙන යන්න.
3. සර්පයින් සිටින පුද්ගලවල ඇවිදින විටදී කෝටුවක් පාවිච්චි කරන්න. ඔබ යන අඩි පාරෙහි ඇති තණකොළ වලට සහ මිටි පඳුරු වලට කෝටුවෙන් පහර එල්ල කරන්න. එය සර්පයන් පලවා හැරීමට හේතු වේ.
4. සර්පයින්ට සාමාන්‍යයෙන් සුළඟෙහි ඇතිවන ශබ්ද නොඇසෙන නමුදු පොළොවෙහි ඇතිවන සියුම් කම්පන පවා දැනේ. එම නිසා පොළොවෙහි කම්පනය ඇතිවන අයුරින් ගමන් කිරීමෙන් ඔබේ පැමිණීම ගැන සර්පයාට දැන ගැනීමට ඉඩ හරින්න.
5. අපරික්ෂාකාරී ලෙස වේ හුඹස්වලට, ගස් බෙණුවලට, කණුව පැලෑටි වැඩි ඇති වදුල්වලට හා ලී කොටන් යටට අත නොදමන්න. මිනිස් වාසයන් අවට සර්පයින් සිටින මෙවැනි තැන් ඉවත් කල යුතුය. වේ හුඹස් හා ගස් බෙණු විනාශ කල යුතුය. කඩා වැටුණු ගස්, දර කොටන්, ගල් ගොඩවල් ආදිය ද ඉවත් කල යුතුය. ඔබ වැඩ කරන විට කොටන් ගල් ආදිය ඉවත් කිරීමට අවශ්‍ය වුවහොත් එම තැන්වල සර්පයින් සැඟවී සිටීමට ඉඩ ඇති බැවින් ප්‍රවේශම්වන්න.

6. කුඹුරු වැපිරීමේදී ලියැදි ආශ්‍රිතව විශේෂයෙන්ම තිත් පොළඟා (Russell's viper) ගැවසිය හැකි බැවින් ප්‍රවේසම්වන්න.
7. සර්පයන් ගොදුරු වශයෙන් ගන්නා මියන්, ගෙම්බන්, කටුස්සන් වැනි සතුන් බෝ වීමට ඉඩ ඇති කසල ගොඩවල් ඉවත් කර කාණු පද්ධති ඇතුළු අවට පරිසරය පිරිසිදුව තබා ගන්න.
8. මියන් බෝ වීමට ඉඩ ඇති බැවින් නිවෙස් තුළ වී ගබඩා නොකරන්න. ඔහුන් ලද පැදුරු තුළ සර්පයන් සැඟවී සිටිය හැකි බැවින් ඒවා පොළොව මත නොතබා වහලයේ ඵල්ලා තබන්න.
9. සර්පයින් ගැන මනා දැනුමක් ඇත්තන් පමණක් සර්පයින් ඇති කිරීම සහ හැසිරවීම කල යුතු වේ. ඇතැම් විටක මියගියාක් මෙන් සිටින සර්පයෙකුට පවා ප්‍රාණය තිබිය හැකි බැවින් ඉතා ප්‍රවේශමෙන් හැසිරවිය යුතුය. මියගිය සර්පයෙකුගෙන් පවා ප්‍රතික ක්‍රියාවක් වශයෙන් දෂ්ටනයක් සිදුවිය හැකිය.

සර්ප දෂ්ටනය සඳහා ප්‍රථමාධාර

සර්පයෙකු විසින් දෂ්ට කල විට සාර්ථක ප්‍රථමාධාර ලබා දිය යුතුය. එමඟින් පටක වලට ඇතුළු වූ විෂ පැතිරීම හා එමඟින් ඇතිවන සංකූලතා වැලැක්වීම හෝ අවම කිරීම සිදුවේ. වැරදි ප්‍රථමාධාර නිසා හානි සිදුවිය හැකිය.

පහත දැක්වෙන සරල, ප්‍රායෝගික ඵලදායී හා ආරක්ෂා සහිත ප්‍රථමාධාර ක්‍රම සර්ප දෂ්ටනයකදී නිර්දේශ කෙරේ.

1. සර්පයෙකු දෂ්ට කළ විට පළමුව ඇතිවන ප්‍රතික්‍රියාව නම් රෝගියා තුල හටගන්නා මරණ බියයි. එම බිය තුරන් කිරීම අත්‍යවශ්‍යය. ඒ සඳහා ධනාත්මකව සහ විශ්වාසයෙන් යුතුව රෝගියාගේ බිය පහත් වන තෙක් පහත සඳහන් කරුණු එකින් එක රෝගියාට පහදා දෙන්න.
  - සර්පයින් වැඩි දෙනා විෂ සහිත නොවේ.
  - සර්පයා විෂ සහිත වුවත් බොහෝ විට ඔවුන්ට විෂ ගරීර ගත කිරීමට අවකාශ නොලැබේ.
  - ඔවුන්ගේ දල පහර වැදී තිබීම පමණක් විෂ ඇතුළු වූ බවට සාක්ෂියක් නොවේ.
  - විෂ ගරීර ගත වී තිබුණද එයට සම්පූර්ණ සුවය ලබා දිය හැකි සාර්ථක ප්‍රතිකාර ක්‍රම මෙරට රෝහල් වල ඇත.
2. සර්ප දෂ්ටනයට ලක් වූ පුද්ගලයා හා දෂ්ටනය සිදු වූ ස්ථානය (උදාහරණ- අත, කකුල) නොසෙල්වන සේ තැබිය යුතුය. මක් නිසාද යත්
  - සපා කන ලද ස්ථානය සෙලවීම ගරීර ගත වූ විෂ ගරීරය පුරා පැතිරීම ඉක්මන් කරයි. එම නිසා රෝගියාට ඇවිදගෙන යාමට ඉඩ නොදී ඔසවා ගෙනයාම වඩාත් සුදුසු වේ.
  - නොසෙල්වන සේ තැබීම විෂ ගරීරයේ පැතිරී යාම අවම කිරීමට මෙන්ම වේදනාව අවම කිරීමටද ඉවහල් වෙයි. දෂ්ටනය සිදු වූ ස්ථානය නොසෙල්වෙන පරිදි පතුරු කැබැල්ලක් වැනි නොනැමෙන සෘජු දෙයක් තබා ලිහිල්ව වෙලීම සුදුසු වේ .

3. සර්පයා දුෂ්ට කරනු ලැබූ ස්ථානය තෙත රෙදි කැබැල්ලකින් මෘදුව පිස දැමීම හෝ සබන් හා ජලය යොදා ගනිමින් මෘදුව පිරිසිදු කිරීම සම මතුපිට පැවතිය හැකි විෂ ඉවත් කිරීමට දායක වෙයි. තදින් පිරිමැදීම හෝ සේදීම විෂ පැතිරීම ඉක්මන් කිරීමට හේතු වේ.
4. විෂ සහිත සර්පයෙකු දුෂ්ට කල පසු එම ස්ථානය සාමාන්‍යයෙන් ඉදිමෙයි. ඉදිමීම නිසා තෙරපීමකට ලක්වීම වැළැක්වීම සඳහා මුදු, පා සලඹ, වළලු, නූල්, ඇඳුම් යනාදිය හැකි ඉක්මනින් ඉවත් කල යුතු වෙයි.
5. වේදනාව සමනය කිරීමට පැරසිටමෝල් පෙති දෙකක් භාවිතා කිරීම ආරක්ෂා සහිතය.
6. රෝගියා හැකි ඉක්මනින් රෝහලක් කරා රැගෙන යා යුතුය. දුෂ්ටනය සිදු වූ අවස්ථාව හා පරිසරය නිවැරදිව විස්තර කිරීමෙන් සර්පයා හඳුනා ගැනීම සහ ප්‍රත්‍යක්ෂ ප්‍රතිකාර ලබාදීමට උපකාරී වේ. දුෂ්ටනය කල සර්පයා පණ පිටින් හෝ මරණයට පත් කර රෝගියා සමඟ රෝහලට ගෙන යාම තවදුරටත් අවශ්‍ය නොවේ. මිය ගිය සහ මිය නොගිය සර්පයන් ඉතා ආරක්ෂාකාරීව හැසිරවිය යුතුය.

සර්පයකු දුෂ්ට කළ විට දී ඔබ නොකළ යුතු දේ

1. දුෂ්ට කළ ස්ථානය කැපීම හෝ මුඛය තබා ඉරීම නොකළ යුතුයි. සර්පයින් විෂ ඇතුළු කරන විටදී ඉතා ගැඹුරට එය විදින හෙයින් එම විෂ මුඛය තබා ඉරීමෙන් ඉවත් කළ නොහැකිය. පළපුරුදු නැති තැනැත්තන් එම ස්ථානය කැපීමට යාමේදී රුධිර නාල, ස්නායු සහ මාංශ පේශි යනාදියට හානි සිදුවේ. එමඟින් ලේ ගැලීමෙන් හා ආසාදනයට ලක්වීමෙන් අනවශ්‍ය ගැටළු පැන නැගීමට ඉඩ ඇත.
2. සර්ප විෂට ප්‍රථමාධාර දීමේදී අතෙහි හෝ කකුලෙහි ලේ ගමන නතර වන සේ පටි බැඳීම නොකළ යුතුයි.
3. කොන්ඩිස් ස්ඵටික (පොටෑසියම් පර්මැන්ගනේට්) තුවාලය සිදු වූ ස්ථානයේ නොතැබිය යුතුය. එමඟින් පටක විනාශ වීමේ අවදානමක් ඇත.
4. නාසය තුළින් තෙල් වැනි දේ හෝ නාසයෙන් ඇතුල් කරනු ලබන නස්න වැනි ප්‍රතිකාර ක්‍රම භාවිතා නොකළ යුතුය. එමඟින් පෙණහලු ආසාදන හා ස්ඵටි බිහිරිවීම ඇති විය හැක.
5. මධ්‍යසාර සර්ප විෂ ගර්ථයේ පැතිරීම ඉක්මන් කරන හෙයින් පානය කිරීමට ලබා නොදෙන්න.
6. පොටෑසියම් ලවණ බහුල වශයෙන් ඇති තැඹිලි, කුරුමිබා හා පළතුරු යුෂ වැනි දෑ, ලබා දීමෙන් වළකින්න. එකී දියර මඟින් සර්ප විෂ නිසා වකුගඩුවලට සිදු විය හැකි හානි තවදුරටත් වැඩි වෙයි.
7. ඇස්ප්‍රින් වේදනා නාශකය භාවිතා කිරීම ආමාශය තුළින් ලේ ගැලීමක් සිදු වීමේ අවදානම වැඩි කරවයි. එහෙයින් ඇස්ප්‍රින් වේදනානාශකයක් ලෙස භාවිතා කිරීම සුදුසු නොවේ. විශේෂයෙන් තිත් පොළඟෙකු දුෂ්ට කිරීමෙන් පසු මෙය සිහි තබා ගත යුතුය.
8. කලබලයට පත් වී රෝගියාට අහිතකර කිසිවක් නොකරන්න.

වගුව 1: ශ්‍රී ලංකාවේ ගොඩබිම වසන උග්‍ර විෂ ඇති සර්පයින්

විද්‍යාත්මක නාමය	ඉංග්‍රීසි නාමය	සිංහල නාමය	දෙමළ නාමය
නයා නයා (<i>Naja naja</i>)	Cobra	නයා නාගයා	Naga pambu Nalla pambu
බංගාරස් සිරැලියස් (<i>Bungarus caeruleus</i>)	Common krait	තෙල් කරවලා මහමරවා හබරලයා මාවිලා	Yennai pambu Yennai viriyan Yettadi Viriyan
බංගාරස් සිලනිකස් (<i>Bungarus ceylonicus</i>)	Ceylon krait	දුනු කරවලා පොළොං කරවලා මුදු කරවලා	Yennai viriyan Yettadi Viriyan
ඩැබෝයා රසලි (<i>Daboia russelii</i>)	Russell's viper	දුර පොළඟා තිත් පොළඟා	Kannardi viriyan
එකිස් කැරිනේටස් (<i>Echis carinatus</i>)	Saw-scaled viper	වැලි පොළඟා	Surattai pambu Pal surattai
හිප්නාලේ විශේෂ (<i>Hypnale spp.</i>)	Hump nosed viper	පොළොන්නැලිස්සා කුණකටුවා	Konal mooku- pudayan Kopi viriyan

වගුව 2: ශ්‍රී ලංකාවේ ගොඩබිම වසන මධ්‍යස්ථ විෂ සහිත සර්පයින්

විද්‍යාත්මක නාමය	ඉංග්‍රීසි නාමය	සිංහල නාමය	දෙමළ නාමය
ට්‍රිමෙරෙසුරස් ට්‍රිගොනොසෙප්සලස් (<i>Trimeresurus trigonocephalus</i>)	Green pit viper	පළාපොළඟා	Pachai viriyan Kopi viriyan

වගුව 3: ශ්‍රී ලංකාවේ ගොඩබිම වසන මද විෂ සහිත සර්පයින් සමහරක්

විද්‍යාත්මක නාමය	ඉංග්‍රීසි නාමය	සිංහල නාමය	දෙමළ නාමය
බොයිගා විශේෂ (<i>Boiga</i> sp.)	Cat snake	මාපිලා	
කැලියොපිස් මෙලනුරස් සිංහලයස් (<i>Calliophis melanurus sinhaleus</i>)	Sri Lankan coral snake	දෙපත් කලුවා	
අහැටුල්ලා විශේෂ (<i>Ahaetulla</i> sp.)	Whip snakes Vine snakes	අහැටුල්ලා අස්ගුල්ලා හෙණකඳයා	Kankuthi pambu
සර්බරස් ඊන්කොප්ස් ඊන්කොප්ස් (<i>Cerberus rhynchops rhynchops</i>)	Dog-faced water snake	කුණු දිය කලුවා දියබටියා	Tanni pambu
ක්‍රිසෝපෙලියා විශේෂ (<i>Chrysopelea</i> sp.)	Flying snake Golden and Black tree snake	පොල්මල් කරවලා	Parrakum pambu
බැලනෝෆිස් සිලනෝසිස් (<i>Balanophis ceylonensis</i>)	Blossom krait	නිහාලුවා මල් කරවලා	

History

Compiled by the SLMA Expert Committee on Snakebite

First published by the Sri Lanka Medical Association in 1994

Revised 2007; 2013

This Sinhala translation 2014 is compatible with the revised English version of 2013.

Edited by Malik Fernando

Colombo

September 2014